תלמוד מהו? — כללי הפרשנות

2. כללי הפרשנות

א. שני כתובים: בעוד שעניינן של שלוש שיטות המסקנה הוא קביעת הלא־נודע במקרים מעשיים, כלומר בחיי היומיום, מטרתן של יתר ארבע שיטות הפירוש היא לחקור את הנעלם X שבטקסט. אלה הם כללי הסבר אשר בכל זאת נעשים בקלות לתקנות אנליטיות של הלוגיקה. הכלל הראשון עוסק בסתירות המצויות במקרא ונקרא "שני כתובים הבאים כאחד". מאחר שהתורות הן אמת, אסור שהן יכללו סתירות כלשהן; אין האמת סובלת סתירה לעצמה. אם מתקיימת ההנחה ש-A הינו B, אזי אי אפשר ש-A איננו B. זוהי הנחת הסתירות, שאליה נלווה כלל הפירוש: כאשר יש סתירות במקרא הן דורשות פיענוח. ואולם פתרון ניתן רק על ידי הפרדה – לקבוע שוני בין שני הקטעים הסותרים לכאורה זה את זה. התלמוד משתמש בכלל זה באין־ספור מקרים.

ב. דבר הלמד מענינו: החשוב ביותר בין כללי הפרשנות הוא הכלל האחרון, הנקרא בתלמוד "דבר הלמד מענינו" (המסיק מתוכן נושא). כלל זה מוביל אותנו "עמוק אל לב לבה של התורה, כי הוא מראה לנו למעשה דברים רבים הנראים במבט שטחי, לכאורה, כאילו מחורזים יחד בצורה נפרדת ומפורקת, אך בעומק העניין מסתבר כי הם משולבים בקשרים בלתי ניתנים להתרה" (שוורץ). להסיק "מסקנה מהקשרו של הטקסט" זוהי "בדיקה בלשנית" של המילה המקראית: "...היות ולמילה מסוימת יש מובן אחד כשמוציאים אותה מהקשרה, ומשמעות אחרת כשהיא נשארת במסגרת המשפט; והיות ובדומה לזה לפסוק (משפט) מסוים משמעות אחת בפני עצמו, אך מובן שני כאשר הוא מופיע בהקשר של שרשרת עצמאית" (שוורץ). עיקרון זה מיושם גם על קטעים ופרקים שלמים. על מנת להבין אמירה מקראית לעומקה, הקונטקסט והסביבה תופסים תמיד חשיבות מרבית.

ג. היקש: אחד הכללים המשמש לעיתים קרובות ביותר הוא "היקש" – השוואה או אנלוגיה היוצאת מהצמדת מילים שבכתב. לדוגמה: היה רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר (למה כתוב בתורה) "על פיהם יהיה כל ריב וכל מגע" (דברים כ"א, ה)? וכי מה עניין ריבים אצל נגעים (צרעת)? אלא מקיש (הפסוק) חייבים לנגעים – מה נגעים (נבדקים) ביום, דכתיב (שכתוב) "וביום הראות בו" (ויקרא י"ג, י"ד) אף ריבים (נשפטים) ביום... ומקיש נגעים לריבים (נבדקים) – מה ריבים (נשפטים) שלא בקרובים (על ידי קרובי המתדיינים), אף נגעים שלא נבדקים בקרובים (מסכת סנהדרין, דף ל"ד:).

המסקנה מההקשר המילולי נהפכת בקלות לכלל לוגי (שוורץ). ההצמדה בטקסט מסבה את תשומת הלב לאנלוגיה פנימית.

באמצעות חוקי הלוגיקה המכילים את שבעת כללי פרשנות המקרא, הוכיחה התורה שבכתב את עצמה במשך ההיסטוריה היהודית כ"תורות חיות" שניתן להיוועץ בהן בכל עת ובכל סיטואציה. כללי הפירוש הרחיבו את המקרא והעמיקו אותו. הם הראו כי כל דור ודור יכול למצוא בתורה את פתרון בעיותיו. ותוך כדי תהליך זה נעשתה האמונה באופי הנצחי של התורות לאמת היסטורית.